

NA DE PUTSCH

Een gesprek met Roy Medvedev

Roy Medvedev, marxistisch historicus, behoorde inde tijd van Brezjnev, net als zijn broer, de bioloog Zores Medvedev die in 1973 zou emigreren naar Londen, tot dekking van prominente dissidenten. Roy Medvedev raakte kreeg vooral bekendheid door zijn boek «Let history judge, the origins and consequences of stalinism» (1973) dat zoals de meeste van zijn publicaties verscheen in het buitenland (New York).

Ophetlaatste congres van de K.P. S. U. (1990) werd Roy Medvedev verkozen tot lid van het centraal comité.

Onderstaand interview, werd op 1 oktober 1991 afgenomen door Jonathan Steele en Renfrew Clarke. Het verscheen eerder in «New Left Review».

- Hoe zou U Gorbatsjov beoordelen als historische figuur? Wat waren de belangrijkste keerpunten in zijn politiek van de afgelopen zes jaar, en waren die politieke keuzes correct of niet?

Roy Medvedev: Het is nog te vroeg om een definitieve evaluatie te maken. Als historicus moet ik de zaak op lange termijn zien. Je moet je afvragen: wat heeft de persoon in kwestie achtergelaten? Neem bijvoorbeeld Chroetsjov. Hoewel veel van zijn hervormingen geen succes hadden, is toch veel van wat hij deed overleefd gebleven. Aan de andere kant heb je Brezjnev. Hij wilde Stalin rehabiliteren en sommige aspecten van Stalins politiek opnieuw invoeren, maar hij heeft slechts een beperkt succes gehad.

Men kan Gorbatsjov een groot hervormer noemen, iemand die fundamentele veranderingen heeft gebracht in de situatie in eigen land en in de hele wereld. Maar een definitief oordeel zullen we pas over vijftien jaar kunnen vellen. Gorbatsjov is gestart met enorme hervormingen, maar hij had geen welbewust plan. Zijn hervormingen waren vanaf het begin slecht uitgedokterd zonder de effecten te berekenen. Het was een zigzag beweging van links naar rechts. Sommige van zijn hervormingen waren regelrecht fout; maar hij hield eraan vast en ondernijnde op

die manier het vertrouwen van de bevolking. Hij heeft nu geen steun meer, zelfs niet binnen de communistische partij. De communisten minachten hem nu nog meer dan de anderen.

Toen Gorbatsjov aan de macht kwam, was ons land in een gevaardijke situatie. En wat zien we nu, zes jaar later? We produceren minder, en de kwaliteit van de producten is niet verbeterd. Slechts enkele individuele ondernemingen functioneren beter. Het produktievermogen van de landbouw is verslechterd ; geen enkel probleem van die sector is opgelost. De Unie is uiteengevallen. Het monetaire systeem is aan het instorten en de inflatie neemt toe.

Wat is er intussen gewonnen? Er is enige democratie, vrijheid van opinie en meningsuiting, en dat is natuurlijk goed. Maar dit is grotendeels buiten Gorbatsjov om gebeurd. De situatie in het land werd zo slecht, dat de mensen hun stem verheven. Dat was niet te stoppen. Hij gaf de mensen kansen die ze aangrepen op een manier die hem niet beviel. Gorbatsjov bracht veranderingen aan in de officiële ideologie, maar hij voerde ze niet tot hun logische conclusie. Er werd gesproken over een nieuwe opvatting van socialisme, een nieuwe benadering, maar het bleef bij woorden. Er werden electorale processen ingevoerd, maar Gorbatsjov gebruikte ze niettijdig en creëerde ook de voorwaarden niet waarin zijn project er zijn voordeel mee had kunnen doen.

Gorbatsjov luidde herhaaldelijk koerswijzigingen in. In 1985 begon hij zijn hervormingen meteen anti-alcoholisme-campagne. Met dwangmethodes probeerde hij de bevolking te doen afstappen van het vodka-drinken. Er was ook een campagne tegen het roken. Waar is het op uitgedraaid ? De mensen drinken nu meer. Maar de campagne tegen alcoholisme bevorderde de ineenstorting van ons financieel systeem, omdat de staat en belangrijk deel van zijn inkomsten uit de verkoop van alcohol haalde. In 1986 begon Gorbatsjov zijn campagne tegen niet-verdiende inkomens. Dat duurde niet lang - twee maanden. Er moest ook een campagne komen tegen speculatie. Iemand die een zak aardappelen kocht van een buurman en die op de markt verkocht met winst, werd als een speculant beschouwd. De markten hielden op te functioneren en de banden tussen stad en platteland verslaptten. Toen volgde er weer een koerswijziging. Omdat de politiek van de regering de ontevredenheid aanwakkerde en de economische situatie verslechterde, werd de wet op de coöperatie gestemd tegelijk met een wetgeving op de vrije onderneming. Maar die maatregelen waren onzorgvuldig doordacht. Om die reden namen de coöperatieven vanaf het begin een speculatief karakter

aan in plaats vaneen produktief; de toename van produkten op de markt was dus gering. Ook de wet op de onafhankelijkheid van de ondernemingen was slecht uitgewerkt. We maakten een toename van het '<collectieve egoïsme>' mee; elke onderneming dacht alleen aan zichzelf, net als in Joegoslavië. De band tussen de ondernemingen onderling werd verbroken, en de productie nam niet toe.

Op het platteland poogde Gorbatsjov aanvankelijk de problemen op te lossen door een wijziging aan te brengen in het systeem van de landbouwadministratie, net zoals Chroetsjov dat had gedaan, zonder er rekening mee te houden dat het belangrijkste het initiatief van onderuit was, van de boeren zelf. Enorme nieuwe administraties werden opgezet - Agropromsojoez, Agroprom van de Russische Federatie. Deze kolossale administratieve structuren stortten vervolgens in elkaar; vandaag blijft er niets van over. Voor deze organisaties werkten tienduizenden mensen, die de ontwikkeling van de landbouw veeleer hinderden dan dat ze hem vooruit hielpen.

Er was het probleem van de kwaliteit van de produkten die de Sovjetunie voortbracht. Er werd een Staatscomité voor de Controle van de Kwaliteit van de Produkten opgericht, een enorm apparaat met duizenden functionarissen. Zonder resultaat. Het werd weer afgeschaft. Nu hopen we dat een overschakeling op een markteconomie de kwantiteit en de kwaliteit van de produkten zal regelen. Maar ze willen dat het snel gaat. Vorig jaar werd een «Programma van Vijfhonderd Dagen» uitgewerkt. Maar ik hoef u niet te vertellen dat een overschakeling op vrije markt onmogelijk in zo'n korte tijd kan gebeuren. In het Westen heeft dat eeuwen geduurd. En een marktsysteem is veel subtieler. Je hebt er andere mensen voor nodig, andere economische structuren, volledig andere relaties tussen de regio's, een zeer specifiek systeem van relaties tussen de ondernemingen onderling. In vijfhonderd dagen wilden ze dat doen! Dat kan niet. Het gevolg is dat de mensen het nu minder goed hebben dan tien jaar geleden, als we de 2 of 3% terzijde laten die nu rijk worden met speculatie. De arbeiders, de boeren, de intellectuelen, de legerofficieren zijn er veel slechter aan toe.

Ik geloof dus dat de geschiedenis een hard oordeel zal vellen over Gorbatsjov. Ik sluit de mogelijkheid niet uit dat hij beschouwd zal worden als de man die het land vernietigde. En ik herhaal nog eens dat het mogelijk zou zijn geweest hervormingen door te voeren op een ordelijke en samenhangende manier. Dat zou niet zo vlug zijn gegaan, maar het zou een gestage groei van het economische en politieke potentieel van het land mogelijk hebben gemaakt. Men had zo'n plan kunnen

uitwerken binnen een ruim socialistisch kader.

**- Waar situeren zich nu de linkse krachten hier in Rusland?
Wat is er gevolgd op de ontbinding van de Communistische Partij van de
Sovjetunie en welke nieuwe formaties zijn er ontstaan?**

R.M. : Het begrip «linkse krachten» is vandaag voorons moeilijk te omschrijven. Iedereen noemt zich links, ook mensen die duidelijk rechts denken. Ik zal u een voorbeeld geven, om duidelijk te maken hoe moeilijk het is de Europese concepten van «links» en «rechts» bij ons te hanteren. Tot diegenen die zich «links» en zelfs «extreem links» noemen is erbijvoorbeeld de groep «Eenheid» aangevoerd door Nina Andrejeva. Deze groep heeft geëist dat Gorbatsjov uit de partij zou worden gezet en terecht zou staan als vijand van het volk. Dat zijn de mensen die de meest dogmatische, conservatieve vleugel van de Communistische Partij vertegenwoordigen. Maar ze beschouwen zichzelf als de linkervleugel van de Partij. U moet begrijpen dat er een splitsing is ontstaan tussen de begrippen «radicaal» en «links». Iedereen erkent dat, bijvoorbeeld, Pamjat, de anti-semitische groep die nogal wat invloed heeft in Moskou, Sint-Petersburg en Sverdlovsk, tot de rechterzijde behoort. Die mensen zijn nationalistisch en chauvinistisch, en die kun je dus duidelijk situeren. Maar de groep «Eenheid» van Nina Andrejeva kan men niet «links» noemen.

Een andere belangrijke stroming in de Communistische Partij is de groep «Initiatief». Die is een paar jaar geleden opgericht. Ze zijn gematigder dan «Eenheid», maar behoren toch nog tot de rigide conservatieve stroming in de Partij. Bij hen leunen nogal wat Russische nationalisten aan en een aantal schrijvers als Valentin Raspoetin. Zeggen dat iemand «conservatief» is heeft in deze context nog een betekenis, maar ze «links» of «rechts» noemen is voor de meeste Russen niet meer begrijpbaar. Om die stromingen in de Partij te beschrijven gebruik ik dus liever de term «dogmatisch-conservatief».

De «liberalen» of democraten noemen zichzelf ook links. Ze situeren zich «links» ten opzichte van de centristen die aangevoerd worden door Gorbatsjov, of in het recente verleden door andere leden van het Politburo, want de positie van Gorbatsjov is dramatisch gewijzigd. Hoewel ze zichzelf radicalen noemen, streven die mensen naar een kapitalistische markteconomie in Westerse stijl. Ze vinden die

positie «revolutionair'», maar voor orthodoxe communisten is dat een rechtse doelstelling, die neerkomt op een burgerlijke contra-revolutie. Heel veel communisten, niet alleen de «dogmatische'» maar ook de meer gematigde, zijn tegen die ontwikkeling. Zij zeggen: we hebben een markt nodig, maar gecontroleerd en gereguleerd, een markt waarvan niet alleen privé-ondernemersdeel uitmaken, maar ook staatsbedrijven en ondernemingen, geleid door een arbeiderscolletief. Dat wil zeggen : we hebben een gemengde economie nodig waarin de bestaande grote staatsbedrijven de belangrijkste rol zouden spelen. De democraten, die dus regelrecht het kapitalisme willen invoeren, nemen de Verenigde Staten als voorbeeld - aangezien Groot-Brittannië als een gedeeltelijk socialistisch land wordt beschouwd (in aanmerking genomen dat Thatcher de privatisering niet tot het uiterste heeft kunnen doordrijven) -, zelfs Zweden wordt negatief beoordeeld. In de Verenigde Staten bestaat het échte socialisme, vertellen ze : ze zorgen daar goed voor de werkmán en de werkmán leeft er beter dan overal elders. Die mensen begrijpen weinig van de Westerse maatschappij, en ik wil aannemen dat mijn eigen opvattingen ook duidelijkheid missen. Niettemin weet ik er meervan, omdat mijn broer in het Westen woont, me uitlegthoe het daar toegaat en soms mijn vergissingen rechtzet. Maar dedemocraten hebben geen enkel idee. Hun redenering gaat als volgt : in het Westen kan de gemiddelde gesalarieerde méér kopen dan een Sovjet-burger, waaruit volgt dat de mensen daar beter leven en dat hun maatschappij dus dichter bij het socialisme staat dan onze maatschappij waarin de arbeider uitgebuit wordt niet doorde privé-kapitalist maar door de Staat. Zo denken die mensen.

Somgigen van diegenen die men hier nu «links» noemt zou men beterbeschrijven als «neo-Bolsjevieken» en «neo-bourgeois'<. Gavriil Popov, de burgemeestervan Moskou, zegt nu, '<Er heeft nu een revolutie plaats, en in een revolutie hebben wetten geen enkele betekenis meer, dus verwerp ik de wetten, of dat nu wetten zijn van de republiek of van de unie>'. Wel, ik zou die man een neo-Bolsjeviék noemen, want dat is pure Bolsjevistische logica. Popov kan dus een besluit ondertekenen waarbij beslag wordt gelegd op bijvoorbeeld de Academie voor Volkseconomie; hij kan een deel van het gebouw van het Centraal Comité van de Communistische Partij bezetten; hij kan een groot deel inpalmén van de gebouwen van de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand, gebouwen die toebehoren aan de landen die deel uitmaakten van de Organisatie en ook hun aandeel hebben betaald: de USSR, Bulgarije, Tsjechoslowakije, Oost-Duitsland, Polen, Roemenië en Hongarije. Dat is dus regelrechte confiscatie. Hoe zou je dat beschrijven ? Als '<links>' of als «rechts'>?

Tegelijk heeft Popov maatregelen getroffen voor de ontwikkeling van het ondernemerschap in Moskou, maar met weinig succes. Hij kan best een briljante econoom zijn, maar de bevolking van Moskou is er nu slechts aan toe dan die van de andere steden.

Er zitten bij die «democraten» dus veel stromingen. Die vormen geen blok. Er zijn ongeveer eenenveertig partijen, en niemand kan zeggen of die nu links of rechts zijn.

Laten we nu eens naar de communisten kijken, ervan uitgaand dat ze tot «links» behoren. Die zijn ook verdeeld. Naast de groep «Eenheid» en «Initiatief» zijn er verschillende anderen die de Communistische Partij willen omvormen tot iets nieuws. Ik wil het nu niet hebben over de mensen die naar het verleden terug willen. Dat is vermoedelijk een onrealistische hoop, maar je weet natuurlijk nooit hoe de dingen zich verder ontwikkelen. Er zijn echter andere groepen. Je hebt bijvoorbeeld het zogeheten «Marxistisch Platform». De leden daarvan zijn voor het merendeel leraren van de hogere instituten en de partij scholen. Dat is een grote groep. Ongeveer een miljoen mensen gaven les in de officiële ideologie van het «wetenschappelijk» socialisme, dat natuurlijk al lang niet meer wetenschappelijk was. Ik ben zelf aanhanger van het wetenschappelijk socialisme, maar wat die mensen daar doceerden beschouw ik niet als socialisme. Dat zijn dus de mensen van het «Marxistisch Platform». Ze waren niet in staat de partij nieuw leven in te blazen, omdat ze geen enkele band meer hadden met de werkende klasse en de boeren. Wel wilden ze echte vernieuwing, maar binnen enge grenzen. Zelfs de naam «Marxistisch Platform» wijst erop dat ze Marx niet laten schieten ze wilden het wetenschappelijk socialisme opbouwen op basis van de situatie aan het eind van de twintigste eeuw. De arbeidersklasse is nu anders dan honderdvijftig jaar geleden, evenals de economie, het kapitalisme, het socialisme en de wereldsituatie in het algemeen. Veel van Marx' voorspellingen zijn niet uitgekomen, ook op het domein van de economie, en de mensen van Het Marxistisch Platform hebben er nog altijd moeite mee dat te erkennen.

Er is ook een groep die de partij willen vernieuwen op basis van het programma dat in juli is aangenomen - een vernieuwing waarvoor de Italiaanse Communistische Partij een beetje het model is. Die mensen willen een partij die niet orthodox is, een partij waarin Vrije discussie mogelijk is, een partij binnen dewelke groepsvorming mogelijk is. Die partij zou het socialisme blijven aankleven, maar zonder een rigide

model van een socialistische maatschappij voorop te stellen. Ik steun dit project, zowel als volksafgevaardigde als lid van het Centraal Comité van de Partij. Het is best mogelijk dat die partij geen vijftien miljoen leden zal hebben, maar slechts vijfhonderduizend of zelfs vijftigduizend. Maar het is noodzakelijk, de basis te leggen en dan te zien hoe het zich verder ontwikkelt. Voor mij is dit de aangewezen weg om de Communistische Partij uit te bouwen als een echte linkse partij in de Westerse betekenis van «links». Links moet ernaar streven de maatschappij te vernieuwen, en niet de oude structuren opnieuw op te trekken. Wij verwerpen de noodzaak niet om privé-ondernemingen en privé-bezit in het leven te roepen of uit te breiden. Maar dat moet dan een onderdeel zijn van een economie gebaseerd op een gezonde wedijver tussen openbare ondernemingen, een economie die ontwikkelingsimpulsen bevat en de stimulus van de competitie.

Nationalistische bewegingen spelen natuurlijk een belangrijke rol in ons land.

Ook die zijn moeilijk onder te verdelen in 'links» en «rechts», aangezien er diverse nationalistiche stromingen bestaan, vooral in Centraal Azië. Er zijn bijvoorbeeld na-tionalistische bewegingen van het seculiere type; die willen de vorming van een nationale staat en een heropleving van de plaatselijke taal - de Oekraïense en de Witrussische taal hebben veel veld verloren. In Centraal Azië heeft de beweging voor de vorming van een seculiere cultuur en een seculiere staat af te rekenen met een zeer sterke Islamitisch-nationalistische uitdaging.

**- De activiteit van de Communistische Partij is nu opgeschort.
Hoe lang zal die opschorting duren?**

R.M. Tot het gerechtelijk onderzoek voltooid is. Het Openbaar Ministerie moet onderzoeken in welke mate de Partij betrokken was bij de putsch. De zaak zal vervolgens worden overgemaakt aan het Opperste Gerechtshof. Het onderzoek schiet traag op, omdat de gevolgen van de putsch zich veel sneller ontwikkelen. Bovendien is het onderzoek vrij zinloos. De activiteiten van de hele partij onderzoeken zou jaren werk vergen. Er zijn enorme hoeveelheden documenten en archiefmateriaal, en die zouden allemaal bestudeerd moeten worden. Op dit ogenblik schiet het werk niet op. De archieven zijn verzegeld, het gebouw van het Centraal Comité is gesloten, met het gevolg dat het Centraal Comité van de Partij niet kan vergaderen.

- Probeer men met die methodes de Partij te ontbinden?

R.M. : Het doe) was inderdaad de ontbinding van de Partij, maar dat zal niet lukken, aangezien de Partij herboren zal worden in de vorm van een aantal andere partijen met andere namen, programma's en statuten. Feit is, dat de Partij een onderdeel is van onze sociale leven en van het sociaal bewustzijn van miljoenen mensen.

- Wat gebeurt er met de bezittingen van de Partij? Gorbatsjovs besluit heeft die niet aan de staat overgemaakt

R.M. : Nee. De zegels zijn erop geplaatst en de rekeningen zijn geblokkeerd, zodat de bezittingen van de Partij momenteel aan niemand toebehoren. Formeel blijven ze eigendom van de Partij, maar die kan ze niet gebruiken. Niettemin heeft er een feitelijke onteigening plaats, zoals ik al heb gezegd. Zowel Popov als de Republiek Rusland brengen er nieuwe administratieve organen in onder.

- Ook de kranten werden de partij afgenomen.

R.M.: De kranten verschijnen opnieuw. Ze worden uitgebracht door de redactie-collectieven. Maar de drukkerijen zijn eigendom van de Partij. Voorlopig kunnen de kranten van die faciliteiten gebruik maken. De kranten trachten nu te bewijzen dat ze sinds lang de waarde van de gebouwen en de uitrusting hebben afbetaald door de winsten. De Pravda bijvoorbeeld maakte enorme winsten, die in de Partij-kas werden gestort. Op basis daarvan eist het personeel van de krant dat de gebouwen en de uitrusting tot eigendom van de krant zouden worden verklaard. Maar Popov, Jeltsin en verschillende andere democraten bereiden een nieuwe aanval op de kranten voor, die nu in de oppositie zitten en de liberalen heftig aanvallen. De liberale democraten bevinden zich nu in een moeilijke positie. Aangezien de Communistische Partij niet langer functioneert als structuur, kan niemand de Partij de schuld geven van het slecht functioneren van de economie en van de fouten die begaan worden bij de pogingen om de economische problemen op te lossen.

Laten we nog even verdergaan met de analyse van andere groeperingen die ontstaan zijn. We hebbende vorming meegemaakt van verschillende bewegingen die zichzelf «links» noemen, maar waarvan het karakter nog niet precies kan worden bepaald. Eén daarvan is de zogenaamde « Beweging van Linkse Krachten», onder de leiding van Jakovlev en Sjevardnadze. Deze beweging ontstond als volgt. Jakovlev, Sjevardnadze en Sobtsjak (burgemeestervan Sint-Petersburg) kwamen samen; om de een of andere reden was Popov er ook bij. Ze riepen zichzelf uit tot beweging. Nu willen ze hun beweging uitbouwen tot een partij, maar ze hebben weinig aanhang. Zoals men zegt veel generaals en weinig voetvolk. De meeste mensen die geïnteresseerd hadden kiinnen zijn, zijn al bij een partij aangesloten en niet gehaast om naar een andere over te stappen.

Vice-President Roetskoi heeft ook de oprichting van een nieuwe partij aangekondigd, die intussen al eens van naam veranderd is. Eerst heette ze «Communisten voor Democratie». Op die manier hoopte hij een deel van de leden van de Communistische fractie in de Russische Opperste Sovjet en het Russisch Congres van Volksafgevaardigden aan zijn kant te krijgen. Maar daar waren niet veel communisten, en nu heeft hij zijn partij herdoopt tot «Partij van Vrij Rusland». Of dat een rechtse of een linkse formatie zal worden, valt nu nog niet te zeggen. Ze heeft nog geen krant, geen programma, geen statuten, en ze heeft ook nog geen politieke verklaring afgelegd.

- Er zijn ook pogingen ondernomen door linksen die nooit lid zijn geweest van de Communistische Partij -bijvoorbeeld de poging om een «Partij van de Arbeid» op te richten.

R.M. : Daar heb ik over gehoord. Er zijn nu diverse initiatieven die tenminste gedeeltelijk uitgaan van de vakbonden. Er zijn verschillende formaties van het Labour-partijtype. Eris «Het Verenigde Frontvan Arbeiders», een zeerconservatieve beweging. Andere groepen, emanaties van de vakbonden, zijn niet conservatief. Veel arbeidersorganisaties zijn ontevreden overde «liberalen»>. De mensen die de basis ervan vormen zijn simpele arbeiders, die tegen de invoering van het kapitalisme zijn, tegen privé-ondernemingen, zelfs tegen de coöperatieven, omdat de mensen in de coöperatieven beterbetaald worden dan bijvoorbeeld de arbeiders in de metallurgie die in moeilijke omstandigheden werken en weinig verdienen.

Tot de formaties van het Labour-type behorende «Unie van Moskouse Arbeiders», de «Unie van Arbeiders in Moskou» en de «Unie van Arbeiders van Leningrad» (Leningrad is nu Sint-Petersburg, maar ze hebben de oorspronkelijke naam behouden). Er zijn nu heel wat van die formaties, aangezien er ook bij de arbeiders uiteenlopende strekkingen zijn.

De mijnwerkers bijvoorbeeld betoogden tegen Gorbatsjov, eisten zijn aftreden en steunden Jeltsin. Ze stelden eisen die politiek niet goed overdacht waren. Ik geloof niet dat ze gelijk hadden, het aftreden van de regering Gorbatsjov te eisen, en hun eis om hun loon te verdrie- of verviervoudigen was hoogst onrealistisch: het geld was er niet.

We maken nu een zeeronzekere periode mee. Ik beschouw wat nu gebeurt niet als een revolutie. Het kan beter omschreven worden als een proces van economische crisis en ineenstorting, die anarchie voor gevolg hebben. Het is geen revolutie omdat er geen nieuwe structuren worden gevormd, omdat er geen nieuwe zagsvoerders zijn opgestaan. Er is geen nieuwe economie, en ik zou zelfs durven zeggen dat er geen nieuwe ideologie is. Er is dus niets van, wat een revolutie kenmerkt. Ik zie de ineenstorting van veel structuren, maar ik zie geen nieuwe ontstaan. Dus is dit geen revolutie.

- Wat is uw mening over de regering Jeltsin? Gaat die in de richting van democratie of van dictatuur? Wat is de sociale basis ervan?

R.M. : Het is niet helemaal duidelijk. Jeltsin kwam aan de macht met de steun van de democraten van het burgerlijk-liberale type. Jeltsin is echter een man met een autoritaire mentaliteit. Hij wil onafhankelijk zijn van zijn politieke basis. Nu hij door het volk gekozen is, begint hij de rol van dictator te spelen. Dat is de reden waarom kranten bij ons nu over het «raadsel Jeltsin» praten. Gorbatsjov was een voorspelbare figuur; Jeltsin is totaal onvoorspelbaar. We weten hoe problemen, vragen en suggesties het Jeltsin-bureau binnengaan, en we zien beslissingen naar buiten komen, maar we hebben er geen idee van, hoe die beslissingen tot stand zijn gekomen. Jeltsin verandert voortdurend als politicus en als mens. Hij heeft een enorme invloed in Rusland, en hij veegt vloer aan met Gorbatsjov, die nu volkomen machteloos is.

- Denkt IJ dat er reële kansen bestaan voor de Partij van Linkse Krachten? De mensen staan hier nu zeer afkerig tegenover socialistische ideeën.

R.M. Als we praten over de bevolking in haargeheel, heerst er nu een algemene en acute ontevredenheid. Die ontevredenheid heeft geen duidelijk karakter. Over een jaar of zo kan ze zich tegen Jeltsin en de liberaal-democratische partijen keren. De mensen zijn ontevreden, maar ze hebben geen duidelijke politieke oriëntatie. Vandaag kun je het meemaken dat in een gezelschap van gewone mensen een toast wordt uitgebracht op «de goeie ouwe tijd van de stagnatie», dat wil zeggen de Brezjnev periode. Het ging toen niet goed, er was corruptie, er was het communistisch regime, er was het autoritaire systeem, maarerwas suikeren melk in de winkels. Nu is er bijna niets. Die ontevredenheid heeft een irrationeel karakter. Mensen begrijpen meestal niet dat de overgang naar een kapitalistische structuur nog grotere moeilijkheden voor gevolg zal hebben. Kijk maar naar Polen. Nu de «liberalen» aan de macht zijn, stort de economie nog sneller in elkaar dan voorheen. En de communisten hebben er dit keer niets mee te maken.

- Wie zou nu in staat zijn een eenheidsgedachte te lanceren die het moreel van de Russische bevolking zou opkrikken?

R.M. Voorde volgende twee, drie jaar zal niemand zo'n idee naar buiten kunnen komen. Ik zou toch duidelijk willen stellen dat de partij die we aan het oprichten zijn een tijd lang een oppositie-partij zal zijn, zowel in het parlement als in het land in zijn geheel. De partij is gebaseerd op het programma waarvan het ontwerp is goedgekeurd op het laatste plenum van het Centraal Comité. Dat programma betekent een belangrijke stap voorwaarts in het bewustzijn van communisten : het is geen communistisch programma in de oude stijl, maar een platform voor democratisch socialisme.

- In die partij zullen veel oud-communisten zitten, zowel in de leiding als bij de gewone leden. Zal dat geen hinderpaal zijn om een brede basis te verwerven?

R.M. : Natuurlijk wel, maar we hebben het recht niet om oud-communisten te beroven van hun recht om deel te nemen aan politieke activiteiten. Voorwaarde is, dat ze ons programma aanvaardden. Anderzijds zal je mensen hebben die vroeger niet wilden toetreden tot de Communistische Partij, die ze als een conservatieve formatie beschouwden, maardie nu zich wel bij onze politieke formatie zullen willen aansluiten, omdat die qua structuur niet ondemocratisch en niet autoritair is. De oude partij maakte deel uit van de staatsstructuur en kon niet omgevormd worden tot een politieke organisatie. Wij willen een louter politieke partij opbouwen die niets met de staatsstructuur te maken heeft; het zal een parlementaire partij zijn. We moeten afwachten en zien of het lukt. Wij doen alles voor de eerste keer en hebben dus geen ervaring.

-Voorziet U voor de eerstkomende maanden geen breuk tussen de mensen die een meer parlementair systeem willen en diegenen die een presidentieel systeem van het huidige Jeltsin-type willen.

R.M.: De breuk is er al, en de kloof wordt breder. Ik weet niet hoe breed die zal worden, omdat ze hoofdzakelijk op het praktisch niveau bestaat. De mensen die een uitvoerende macht van het Jeltsin-type verkiezen, zeggen dat het land in crisis verkeert, dat de economie instort en dat er snel moet worden gehandeld; het komt nu op actie aan, niet op wetten. Het uitwerken van wetten is een werk van lange adem, ze moeten dan ook nog worden goedgekeurd, en wat de wetgeving betreft op de privatisering, het banksysteem en de nieuwe krediet-relaties, kan dat jaren in beslag nemen.

Om een kapitalistische maatschappij op te zetten, of zelfs alleen maar een systeem van privé-ondernemerschap en joint venture activiteiten met Westerse bedrijven, heb je een nieuwe wetgeving nodig. Die hebben we niet, omdat onze maatschappij op een heel andere manier heeft gefunctioneerd. De parlementen werken die wetgeving heel traag uit, omdat ze geen ervaring hebben en geen duidelijke kijk hebben op de opdracht. We kunnen niet zonder meerde Westerse wetgeving overnemen en geloven dat die bij ons zal functioneren. Heel wat mensen zeggen nu dat we geen jaren kunnen wachten op die wetgeving, dat we snelle beslissingen moeten nemen. Vandaar de voorkeur voor een autoritaire macht die snel kan beslissen.

De voorstanders van parlementaire methodes aan de andere kant zijn van

oordeel dat de uitvoerende macht de situatie verkeerd inschat en onwettige beslissingen neemt. Zij zeggen dat de Westerse belangengroepen geen omvangrijke investeringen in de Sovjetunie zullen willen doen zolang er geen wettelijke basis is. Want vandaag kan men hen één ding zeggen en morgen iets anders. Vandaag worden hun investeringen binnengerijfd en morgen kan de oprichting van een bedrijf ineens worden stilgelegd, of wordt er ineens geen materiaal meer geleverd. De Westerse zakenwereld zal pas investeren als wij en stabiele maatschappij en een stabiele staat hebben. Daarom is er een solide wettelijke basis nodig en een stevige parlementaire structuur. Mogelijke conflicten moeten op een legale basis opgelost kunnen worden. Het bankwezen, het verzekeringssysteem, het beurswezen, alles moet een betrouwbare en stevige wettelijke basis hebben. Een voorbeeld. Eris in Rusland een nieuwe belasting ingevoerd die berekend wordt op basis van de inkomsten van het bedrijf en niet op basis van de winsten. Zakenlui zeggen nu: «Jullie ondermijnen de privé-onderneming, want belastingen moeten berekend worden op basis van winst, niet van inkomsten. De inkomsten van een onderneming kunne lager liggen dan de uitgaven, en de onderneming zou dan belastingen moeten betalen zonder dat ze winst heeft gemaakt. Dat leidt recht naar bankroet». Ik ben geen econoom, maar ik weet dat het in het westen niet zo toegaat.

- Hoe zal de Unie er de komende jaren uitzien, gesteld dat er nog een Unie-structuur overeind blijft?

R.M. Sinds de putsch zijnde middelpuntvliepende krachten sterker geworden, en alle republieken hebben zich nu onafhankelijk verklaard. Die onafhankelijkheid bestaat op louter juridisch vlak. De republieken blijven een economische eenheid vormen, zelfs een politieke en culturele. Hoe veel verder de middelpuntvliepende processen zullen gaan, is moeilijk te raden.

Een soort Unie is noodzakelijk. Op dit ogenblik is de noodzaak voor een economische unie prioritair, omdat de economie aan het stilvallen is. Elke dag gaan bedrijven dichtbij gebrek aan grondstoffen en materiaal. Gisteren nog werd gemeld dat een mijn was dichtgegaan omdat er geen stutten meer waren. De Oekraïne levert geen graan. In Moskou heerst gebrek aan brandstof. De staatsboerderijen en de collectieve boerderijen weigeren de staat graan te leveren tegen de huidige prijs. In de economie heerst anarchie.

De nu onafhankelijke Baltische republieken zijn geïnteresseerd in een economische overeenkomst, omdat ze niet kunnen overleven als ze van de Sovjetunie zijn afgesneden. Estland heeft bankbriefjes nodig en heeft de Sovjetunie gevraagd twee miljard roebel voor hen te drukken. De prijzen zijn in Estland sterk gestegen, de productie is afgenomen en ze hebben bankbriefjes nodig om verder handel te kunnen drijven. De Staatsbank van de USSR heeft geweigerd hen de twee miljard roebel te leveren. Als Estland deel uitmaakte van de S. U., zou de bank op het verzoek zijn ingegaan, aangezien het geld er nodig is om de arbeiders uit te betalen. Nu antwoordt de bank: «Jullie zijn een onafhankelijke staat. Organiseer een eigen muntsysteem. En waarom vraag je om roebels? Er is geen enkele garantie dat die roebels morgen niet bij ons op de markt worden gegooid en gebruikt om Sovjet-goederen te kopen.» Estland liep dus een weigering op, en zonder geld kan Estland geen normale economische activiteit ontwikkelen. Litouwen heeft aan Denemarken gevraagd geld voor hen te drukken, maargeld drukken vooreen hele natie is geen simpele opdracht. De Denen willen zestigduizend miljoen dollar om de opdracht uit te voeren, en er zal dus geen snelle oplossing komen. Litouwen gebruikt dus verder Sovjet-roebels. Het feit dat de Sovjet-munt verder blijft circuleren in de Baltische republieken toont aan dat ze nog ver verwijderd zijn van economische onafhankelijkheid.

Volgens mij blijft de Sovjetunie de facto bestaan, omdat er een gemeenschappelijk communicatie-systeem is, een gemeenschappelijk muntsysteem, gemeenschappelijke spoorwegen en luchtwegen, gemeenschappelijke strijdkrachten, een gemeenschappelijke administratie en wetenschappelijk onderzoek. Maar al deze gemeenschappelijke structuren functioneren steeds minder goed. Daaronder lijden èn de Sovjetunie als geheel èn de republieken afzonderlijk. Iedereen heeft het dus minder goed.

- Er zijn mensen als Silajev die een groot staatsapparaat in stand wil houden; anderen willen vergaande privatisering van grote fabrieken en ondernemingen. Welke trend zal het winnen?

R.M. : Ik denk dat geen van beide strekkingen het zal winnen. Er zal een compromis tot stand komen. Het is onmogelijk onze hele economie te privatiseren. Je kunt bijvoorbeeld het spoorweg-systeem niet privatiseren, of het telefoonsysteem. Het is zelfs niet mogelijk de reusachtige producent van voertuigen, KAMAZ, om te vormen tot een joint-stock bedrijf, hoewel pogingen worden ondernomen om dat

toch te doen. Maar KAMAZ zal verder blijven functioneren als een staatsbedrijf, omdat ze met duizenden banden vastzit aan ondernemingen in het hele land. Een zo grote onderneming als KAMAZ kan niet beheerd worden door alleen maar de arbeiders of het beheer van het bedrijf.

Dat geldt ook voor andere grote staatsbedrijven, zoals de staatsboerderijen en de collectieve boerderijen. Ik denk dus dat de spanning tussen de privatiseerders en de aanhangers van de grote staatsbedrijven opgelost zal worden door een compromis. Men moet er rekening mee houden dat sommige soorten productie - vliegtuigfabrieken bijvoorbeeld - niet op kleine schaal kunnen gebeuren.

- Kunt u het programma dat volgens u de linksen in Rusland naar voren moeten schuiven even samenvatten? Wat zijn de belangrijkste eisen?

R.M. : De allereerste noodzaak is natuurlijk het beheer van de economie verbeteren. Zolang we de economische crisis niet in bedwang hebben en we de hoeveelheid verbruiksgoederen niet kunnen verhogen, zodat de winkels weer gevuld worden, kunnen we ook onze politieke taken niet ten uitvoer brengen. We moeten de allergrootste inspanning doen om ervoor te zorgen dat de mensen overal en in alle bedrijven op een efficiënter manier gaan werken. De laatste jaren is er op alle domeinen een afname van efficiëntie, behalve in de pers. Bij de Sovjetbevolking heerst nog zeer sterk de «geef me» mentaliteit. Niemand vraagt zich af waarde goederen vandaan moeten komen. We moeten eens terugdenken aan de allereerste eisen van de Poolse vakbond Solidariteit: «Geef me meergeld 1 Geef me meer melk, vlees, boter, televisietoestellen, koelkasten, meubels.» En waar moet dat alles vandaan komen? Het moet geproduceerd worden. De mensen zeggen: «Koop in het buitenland.» Maar daarvoor heb je harde valuta nodig. Er zijn programma's opgesteld, zoals dat van Javlinsky, dat de zaken als volgt voorstelt: de ineenstorting van de USSR betekent winst voor het Westen, en omdat de Westerse landen niet meer zoveel geld hoeven uit te geven voor bewapening, kunne ze dat geld nu aan ons geven. Maar dat is utopisch. Niemand gaat ons iets geven voor niets.

- Waar moeten de progressieve krachten in het Westen bij hun eigen regeringen op aandringen? Een soort nieuw Marshall Plan?

R.M. : Ik zou de volgende raad willen geven. Er komt natuurlijk geen Marshall Plan voor de Sovjetunie. De Westerse regeringen moeten er bij elke Sovjetleider of economist die ze ontmoeten op aandringen, dat de Sovjetunie er vooral door eigen werkkraft en hulpbronnen bovenop moet komen. Dit is een enorm land met enorme natuurlijke rijkdommen - kolen, olie, wouden enzovoort. Maar vandaag produceren we minder hout dan vijf jaar geleden. Hoe komt het dat Groot-Brittannië, dat veertig jaar geleden niet voldoende voedsel produceerde voor de eigen bevolking, nu een bloeiende landbouwsector heeft? Hoe komt het dat Europa, dat v66r 1917 graan kocht van Rusland, nu een landbouwoverschot heeft? Dat komt omdat de Europese landbouw op een productieve wijze heeft leren werken, met de hulp van staatsinterventie. Het Westen zou dus moeten zeggen: «We zullen jullie helpen met onze ervaring, met onze technologie, met onze raad, en misschien moet bepaalde technische uitrustingsgoederen. Maar jullie moeten jullie eigen ondernemers en arbeiders voortbrengen die in staat zijn produkten van hoge kwaliteit voort te brengen. Jullie moeten jullie eigenwetenschap ontwikkelen, jullie hebben er mensen en talent genoeg voor.» Het Westen kan management-scholen oprichten in de USSR, patenten en technologie verkopen, specialisten sturen om ons te helpen die technologie te gebruiken tegenbetaling natuurlijk. Die hulp uit het Westen zal graag worden aanvaard. En het opheffen van handelsbeperkingen zal ons dan een kans geven om te concurreren. Maar de Sovjetunie moet op de eerste plaats een beroep doen op eigen krachten.

- Kan China in dat opzicht als een voorbeeld gelden?

R.M. : Ja zeker. Er is het voorbeeld van Shangai en nog andere steden. China heeft aangetoond dat wat je nodig hebt graduele hulp op lange termijn is, en toegang tot de Westerse markten. China drijft al minstens twaalf, dertien jaar handel met het Westen. De Westerse investeringen in de Chinese economie zijn relatief beperkt. Er zijn natuurlijk activiteiten waarbij het Westen kan helpen toerisme bijvoorbeeld. Hotels bouwen voor Westerse toeristen. Dat soort dingen is nuttig voor ons en voor jullie. Maar in zijn geheel genomen is dat niet dat wat ons land nodig heeft. Ons land beschikt overeen groot menselijk en natuurlijk potentieel en het is onze taak dat te verwezenlijken.

(vertaling : W. Courteaux)